



พระบรมราชานุญาตฯ เรือง แล่ดงคณานคุณ
๑ ๑ ๑

ของ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
๑ ๑ ๑

๓๑/๑๔

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ท่านผู้หญิงแปลก ราชคู่ภุมิตร

๒๑๔.๓๐๓
ฉ ๑๑๓ พ.๑

๒๑๔.๓๐๓
ฉ ๑๑๓ พ.๑

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๐๕

190
12



พระบรมราชานุญาต^๑นี้^๑ เรือง^๑ แล^๑ดง^๑คณ^๑วาน^๑คณ^๑

ของ

หอสมุดแห่งชาติ^๑ราชบัณฑิตย^๑สถาน^๑
จันทบุรี^๑

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว^๑

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ท่านผู้หญิงแปลก ราชคู่ภุมิตร^๑

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕



เลขห้อง จ.น.

เลขหมู่ ๒๙๔.๓๐๘
ม ๑๑๖ พน

เลขทะเบียน น.๓๑๔. ๐๒๔๕๐

๒๓๗๐

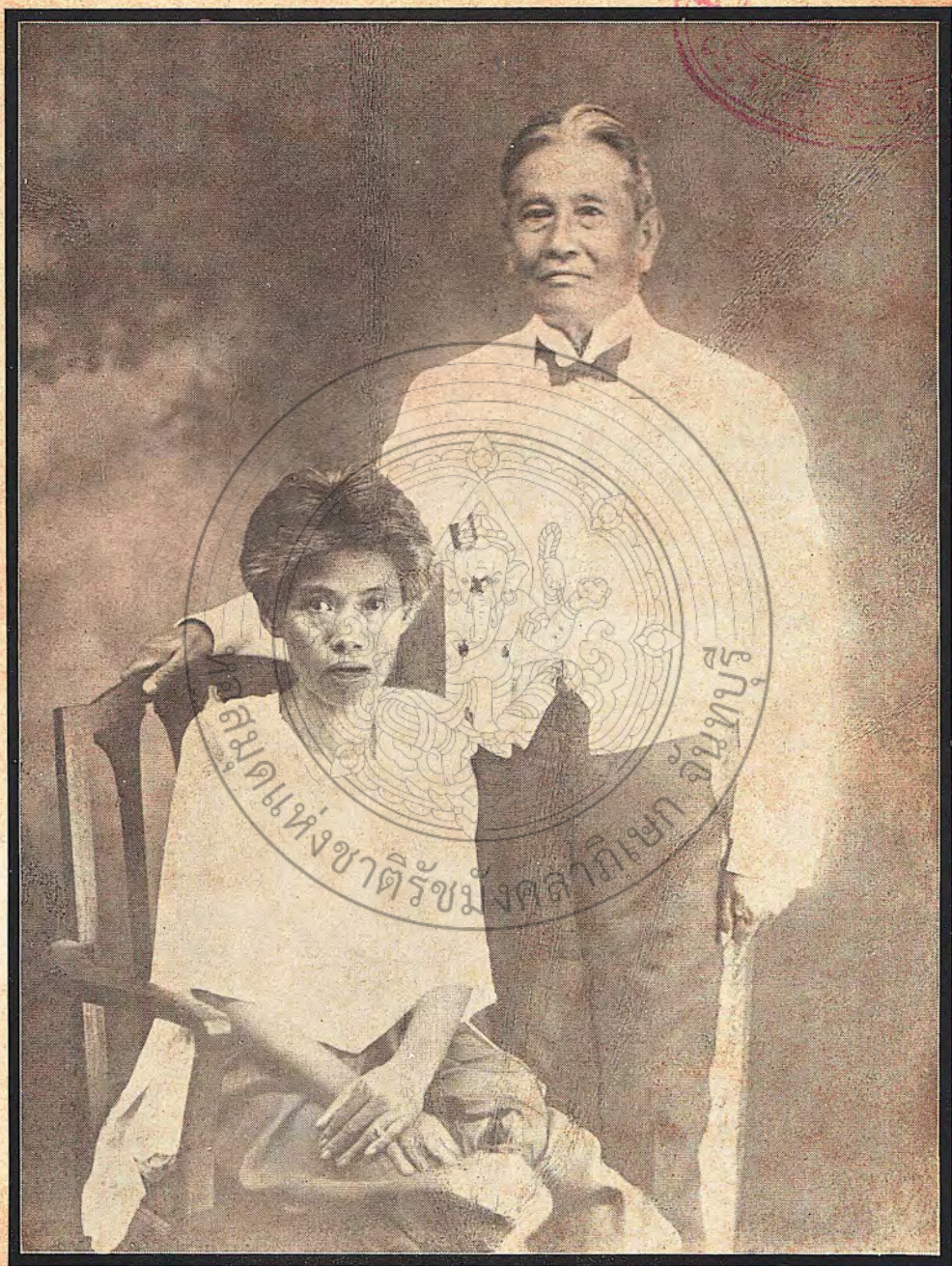
เจ้าพระยาราชศุภมิตร (อืด ศุภมิตร)

และ

ท่านผู้หญิงแปลก ราชศุภมิตร

(ภาพพระราชนัดดาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงฉายพระราชทานในงานฤดูหนาว พ.ศ. ๒๔๖๖)





สมุดแห่งชาติรัชกาลที่ ๖
กรมศิลปากร จันทบุรี

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ท่านผู้หญิงแปลก ราชสุกมิตร์ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กำหนดงานวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕ คุณหญิงอิง อนุชิตชาญชัย ผู้เป็นบุตรเลี้ยงได้แจ้งความประสงค์มายังกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ขออนุมัติจัดพิมพ์หนังสือเรื่องแสดงคุณานุคุณ พระบรมราชานุสาสน์ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อแจกจ่ายเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ร่วมงาน กรมศิลปากรมีความยินดีอนุญาตให้ตีพิมพ์แจกจ่ายได้ดังประสงค์

พระบรมราชานุสาสน์ เรื่องแสดงคุณานุคุณ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบรรยายให้ข้าราชการในพระราชสำนัก ทหารบก ทหารเรือ และข้าราชการหัวเมือง ผู้ที่ได้มาประจำรักษาหนาทอยู่ ณ ถิ่นหลวง หาดเจ้าสำราญ ที่จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ ทรงแสดงให้เห็นคุณพระรัตนตรัย คุณบุรพการี คุณพระมหากษัตริย์ และความรักชาติ ได้ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๕

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลวิสัยทักษิณานุปทานที่เจ้าภาพได้บำเพ็ญอุทิศแด่ ท่านผู้หญิงแปลก ราชสุกมิตร์ อันจัดว่าเป็นมาตृภูมิฐานธรรม และให้พิมพ์พระบรมราชานุสาสน์นั้นแจกเป็นสาธารณประโยชน์ ขอกุศลทงนจงเป็นพลวบ้างจยเสริมส่งให้ ท่านผู้หญิงแปลก ราชสุกมิตร์ ได้ประสพอริคุณมณูผลตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายกทุกประการเทอญ.

กรมศิลปากร

๒๘ มกราคม ๒๕๐๕

คำของผู้จัดพิมพ์

ท่านผู้หญิงแปลก ราชสุกมิตร์ เป็นมารดาเลี้ยงของข้าพเจ้า ท่านมีธิดาคนเดียว คือ นางวิมลตา บุรานนท์ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ท่านผู้หญิงราชสุกมิตร์ เป็นผู้ทงตนอยู่แต่ในทางที่ดีงาม มีเมตตากรุณาแก่คนทั่วไป และรักการบำเพ็ญกุศลในทุกด้าน ทุกทาง มีอาทิสละทรรพย์สืบบำรุงพระศาสนา ให้ความอุปการะเกื้อหนุนแก่ผู้ทงชาติที่พึ่ง เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของผู้ที่อยู่ในความคุ้มครอง เป็นต้น ประกอบกับเป็นผู้อุปนิสัยสุภาพอ่อนโยน ท่านจึงเป็นที่รักใคร่และเคารพของบรรดาผู้ที่ได้รู้จักท่านทั่วกัน

ด้วยกุศลผลบุญที่ท่านได้ประกอบแต่กรรมดีไว้ตลอดชีวิต จึงดลบันดาลให้ท่านประสบอิฏฐคุณนุญผลในสัมปรายกภพ เทอญ

คุณหญิงอิง อนันตชาตย์

ประวัติย่อ

ท่านผู้หญิงแปลก ราชสุกุมิตร เกิดเมื่อวันที่ พุศ ๒๔๒๑ เป็นบุตร นายแพ และนางแจ่ม กหบดีและกหะปตานทองหวदनนทบุรี ได้ทำการสมรสกับเจ้าพระยาราชสุกุมิตร เมื่อยังมบรรดาศักดิ์เป็นพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์ ในพุทธศักราช ๒๔๓๘ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สถาปนาบรรดาศักดิ์ ให้เป็น ท่านผู้หญิงในที่ประชุมครั้งที่ ๕๐ ณ พระที่นั่งพมณรัตน์ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๕ และในปีเดียวกันนั้นเองได้รับพระราชทานตราทุติยจุลจอมเกล้า นับว่าเป็นพระมหากษัตริย์เฉพาะตัวเป็นพิเศษ เพราะตามปกติในรัชสมัยนั้น จะต้องได้รับพระราชทานตราพระจุลจอมเกล้าเสียก่อน แล้วในปีต่อ ๆ มาจึงจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าสถาปนาบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นท่านผู้หญิง

ท่านผู้หญิงแปลก ราชสุกุมิตร ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดในปีแรก ๑๖๐ บาท แล้วอีก ๑ ปีต่อมาได้รับพระราชทานเป็น ๒๔๐ บาท นอกจากนั้นแล้วยังได้รับพระราชทานเข็มกลัดอักษรพระนาม “วชิราวุธ ป.ร.” ชั้นที่ ๑ ประดับเพชรล้วน และเสมาทองคำ “ว.ป.ร.” ชั้นที่ ๒ กรอบประดับเพชร อักษรพระปรมาภิไธยลงยา เนื่องในราชอิสริยาภรณ์ พระราชทานเป็นสัทธิ ปกติใช้สายสร้อย ถ้าแต่งเต็มยศใช้แพรแถบสีน้ำเงินแก้วนาคินอย ทั้งนี้เนื่องมาจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระมหากรุณาแก่เจ้าพระยาราชสุกุมิตรอย่างที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยาก

ท่านผู้หญิงแปลก ราชสุกุมิตร เป็นผู้มีอัธยาศัยโอบเอื้ออารแก่บุคคลทุกชนทุกวัย เป็นผู้มีศรัทธาและเลื่อมใสอย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนา ท่านเป็นภรรยาและมารดาที่พร้อม ได้เริ่มบวชนกมาตั้งแต่ต้น พ.ศ. ๒๕๐๑ จนนายแพทย์ไม่สามารถที่จะเยียวยาได้ และก็ได้จากไปด้วยความสงบ เมื่อตอนค่ำวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๐๑ ท่านผู้หญิงแปลก ราชสุกุมิตร ถึงอนิจกรรม อายุ ๘๐ โดยปี

คำนำ

* อนุศาสน์ชน เป็นข้อความที่ข้าพเจ้าได้กล่าว เมื่อวันวิสาขบูชา ณ ค่ายหลวง หาดเจ้าสำราญ, แขวงเพชรบุรี, ณ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๑, มีผู้ฟังคือข้าราชการในพระราชสำนัก, ทหารบกทหารเรือ, และข้าราชการหัวเมือง ผู้ที่ได้มาอยู่ประจำรักษาน้ำที่อยู่, เมื่อผู้ฟังเป็นคนหลายจำพวกเช่นนี้ ถ้อยคำที่ข้าพเจ้าใช้จึงจำเป็นต้องให้เป็นคำที่จะพอเข้าใจง่ายสำหรับผู้ที่ไม่เคยอุปสมบทหรือเคยศึกษาทางธรรมวินัย. ในเวลาที่กล่าวอนุศาสน์ ข้าพเจ้าได้พูดปากเปล่า, นอกจากตอนที่แสดงพระพุทธรูป, ธรรมะคุณ, สังฆะคุณ ซึ่งอธิบายตามที่สวดมนตรัตน์, ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความเท่าที่เห็นว่าพอควรแก่บริษัทในเวลานั้นจากหนังสือ “ธรรมะวิภาค — ปริเฉทที่ ๒” ของสมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส.

ส่วนข้อความที่พูดปากเปล่านี้ข้าพเจ้าได้ให้จดชวเลขไว้.

ครั้นเมื่อมาตรวจข้อความตามที่จดไว้แล้ว จึงมารู้สึกกันว่าถ้าได้พิมพ์อนุศาสน์ชนไว้แล้ว, อย่างน้อยก็พอจะได้เป็นพระลักแก่ผู้ที่ได้ไปประชุมกระทำวิสาขบูชาด้วยกันที่หาดเจ้าสำราญเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ แต่นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังมีความหวังอยู่ด้วยว่า บางทีจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้คนที่ส่งสอนคนในปกครองของตนให้รู้จักคุณพระรัตนไตรย, คุณบุรพการี, คุณพระมหากษัตริย์, และความรักชาติ, และผู้ต้องส่งสอนเช่นนั้น ด้วยถ้อยคำสำนวนอย่างคนธรรมดาพูด, เช่น ครูสอนนักเรียน, หรือนายทหารสอนพลในบังคับบัญชา เป็นต้น.

ด้วยความปรารถนาเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ตรวจแก้ไขข้อความให้เรียบร้อย เพื่อไม่ให้ความเคอะหรือประโยคประธานขัดข้อง, แต่ส่วนโวหารได้คงไว้ตามเดิมอย่างเช่น

เมื่อพูดปากเปล่า เพื่อให้ผู้อ่านได้มองเห็นความมุ่งหมายและความรู้สึกจริงใจของข้าพเจ้า, อีกทั้งแก้ไขข้อความเพื่อให้เป็นอนุศาสน์สำหรับปรกติกาลได้ด้วย ไม่ใช่สำหรับวันวิสาขะโดยจำเพาะ

อนุศาสน์ชน ข้าพเจ้าเองกรสูทกว่าชอบข้างยาวอยู่, เพราะฉะนั้นถ้าผู้ใดจะนำไปใช้สำหรับสั่งสอนทหาร, เสือป่า, หรือนักเรียน เห็นว่าสอนรวดเดียวจบจะยาวเกินไป ก็ควรแบ่งสอนเป็นตอน ๆ, ทั้งถ้าแม่เมอสั่งเกตเห็นว่าผู้ฟังยังไม่เข้าใจในตอนใดแจ่มแจ้ง ก็ควรผู้สอนจะชวนทวนและใช้โวหารของตนเองอธิบายเพิ่มเติมขึ้นอีกในต่อนั้น ๆ. ธรรมเนียมผู้แสดงอนุศาสน์ต้องคำนึงถึงบริบทของตนเป็นตง, และต้องใช้ถ้อยคำสำนวนและโวหารให้เหมาะแก่บริบท, แต่ผู้แต่งอนุศาสน์เป็นหนังสือเช่นท้าวเจ้าแดง จะต้องแต่งเป็นกลาง ๆ ไว้, เพื่อให้พอแต่เป็นเครื่องขวนทางสำหรับผู้ปกครองบริษัททุกต่อนั้น. ขอท่านผู้บังคับบัญชาทหาร และผู้เป็นครูอุบลตรึงใจอนุศาสน์ชนตามทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับบริษัทที่ท่านปกครองนั้นเถิด. ถ้าหนังสือใดเป็นเครื่องมือช่วยพบนานาสงสอนเพื่อนเพื่อใช้ในการสั่งสอนอบรมผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาหรือเป็นศิษย์ฉันใด ก็จะนับว่าเป็นที่เบิกบานใจของข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง.

อนึ่ง ตามที่ท้าวเจ้าได้กล่าวมาแล้ว, ความมุ่งหมายของข้าพเจ้ามีอยู่เป็นตง คือจะแต่งอนุศาสน์สำหรับผู้ที่ขมิได้เคยอุปสมบทหรือศึกษาพระธรรมวินัย, เพราะฉะนั้นในการคัดเอาคำอธิบายพุทธะคุณ ธรรมะคุณ สังฆะคุณ มาจากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ข้าพเจ้าจึงได้เลือกหยิบเอาแต่จำเพาะที่กล่าวเห็นว่าผู้อ่านของข้าพเจ้าพอจะเข้าใจได้, และตัดข้อความที่เห็นว่าลึกล้ำเกินไป เช่นคำอธิบายในเรื่องธาตุ (หรือทมิมา) แห่งศัพท์ต่างๆ เป็นต้น. หนังสือ “ธรรมะวิภาคปริเฉทที่ ๒” เป็นหลักสูตรนักธรรมชั้นมัธยม แต่อนุศาสน์ที่ข้าพเจ้าแต่งนี้ ไม่ใช่สำหรับเมฆนทกะ, เป็นของสำหรับคนธรรมดาโดยแท้; เพราะฉะนั้นในการที่ข้าพเจ้าได้เลือกหยิบ

เอาข้อความมาโดยไม่บริบูรณ์ตามที่ทรงพระนิพนธ์ไว้ นั้น ข้าพเจ้าจึงจำต้องขอประทานพระเมตตาโปรดประทานอภัยแก่ข้าพเจ้า.

อีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าได้เคยสังเกตมามากแล้ว ว่าผู้ที่ได้เคยศึกษาทางธรรมเนียมวินัยมักจะรู้สึกความลำบากในการอ่านคำภาษามครที่เขียนด้วยอักษรไทย, เช่น “สวักขาโต” มักจะอ่านกันเสียว่า “สวา-ขาโต” เพราะเห็นว่าตัว “ก” การันต์เสียแล้วคงจะไม่ออกสำเนียง, หรือ “โลกัสส” มักอ่านว่า “โลกิต,” เพราะ “ส” ตัว ๑ การันต์เสียแล้ว และออกตัวหนึ่งก็ไม่มีวัญชน, ดังนั้นเป็นต้น, เพื่อป้องกัน การอ่านภาษามครออกสำเนียงผิดเช่นนั้น, ในอนุสาสน์นั้นข้าพเจ้าจึงได้เขียนภาษามครโดยวิธีที่จะบังคับให้ผู้อ่านซึ่งเคยอ่านหนังสือแต่ตามแบบเขียนภาษาไทย ออกสำเนียงให้ถูกมากที่สุดที่จะพึงเป็นไปได้. ด้วยความมุ่งหมายเช่นนั้น ข้าพเจ้าเขียน “ภควา” ว่า “ภะคะวา” เขียน “วิชาจารณสัมปันโน” ว่า “วิชา จรณะสัมปันโน” ดังนั้นเป็นตัวอย่าง การที่เขียนเช่นนั้นข้าพเจ้าถือว่า เป็นการอุตตริพิศแบบแผน, แต่ข้าพเจ้ารู้สึก ว่าให้ผู้อ่านที่ไม่เคยเรียนธรรมเนียมวินัยอ่านออก สำเนียงให้ถูกหรือใกล้เคียงถูกต้องกว่าที่จะให้คงอ่านผิด ๆ เหว ๆ ไป, ข้าพเจ้าจึงจำต้องขออภัยแห่งท่านผู้เป็นผู้อบรมในทางภาษามครด้วย.

ราม ป. ร.

หาดเจ้าสำราญ, เพชรบุรี

วันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๑

แสดงคุณาคุณ

นมัสตฺถ สุกะตัสสะ

บัดนี้จะได้กล่าวข้อความเพื่อชักชวนท่านทั้งหลายให้รำลึกถึงคุณวิเศษต่าง ๆ
ที่บันดาลให้เราทั้งหลายมาต้งอยู่ได้โดยสวัสดิภาพ, เป็นคณะ, เป็นชาติอันผาสุก. คุณ
วิเศษที่จะได้แสดงต่อไป มีอาทลคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย.
เราทั้งหลายได้มาประชุมพร้อมกัน เพื่อกระทำการสักการะตามสมควร, แสดงความเคารพ
ในพระองค์ผู้ทรงกระทำประโยชน์ให้แก่เราทั้งหลายเป็นอันมาก, เพราะเหตุว่าถ้ามิได้
มององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาสู่โลกนี้แล้ว, เราทั้งหลายจึงมิจะได้เกิดมาเป็น
มนุษย์ก่งแทบจะไม่พบกับสัตว์เดียรัจฉาน. มนุษย์เราก็มกานิด, มีความแก่คร่ำคร่า,
มีโรคภัยเบียดเบียน, และในที่สุดก็มีความตาย ไม่พบกับเดียรัจฉาน มนุษย์พบกับ
เดียรัจฉานก็ตรงที่เราจักต, หรือเรียกตามภาษาสมัยใหม่ว่ามี “สมอง,” ก็เครื่อง
บันดาลให้เราจักถึงทั้งดีและชั่ว, รู้จักได้ว่าสิ่งใดประพฤติแล้วจะให้ผลดี และสิ่งใด
ประพฤติแล้วจะให้ผลร้าย. พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้เรารู้จักบุญและบาป, และ
ทรงชี้หนทางอันงามให้เราดำเนิน, ข้อนเป็นข้อสำคัญ จึงต้องนับว่าพระพุทธเจ้าทรง
มีพระคุณแก่เราทั้งหลายหาที่สุดมิได้.

การที่เรามาประชุมกันกระทำการสักการะแด่พระพุทธเจ้าก็เพื่อแสดงว่าเรามีใช้
สัตว์เดียรัจฉาน. เมื่อผู้ใดได้กระทำความบุญคุณ เราจักกับบุญคุณของผู้นั้น, เรียก
ว่าเป็นผู้กัตถัญญ, และเมื่อเราพยายามที่จะทดแทนคุณนั้นจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้กะตะเวท. .
ส่วนพระพุทธเจ้าจะตอบแทนบุญคุณของพระองค์ท่านโดยทำการงานรับใช้ท่านก็ไม่

ได้แล้ว, จึงต้องแทนพระคุณโดยจัดหาดอกไม้รูปเทียนมากระทำสักการะตามสมควร, และเปล่งอุทานสรรเสริญคุณพระรัตนไตรย.

ท่านทั้งหลายได้เคยสวดนมัสการ พระพุทธรูป, พระธรรม, สังฆะคุณมาแล้วทั้งภาษามคธและคำภาษาไทย, แต่คงมีบางคนที่ไม่ได้สนใจหรือเข้าใจโดยละเอียด, จึงจะขอบรรยายคุณแห่งพระไตรรัตน์โดยย่อพอเป็นเครื่องประดับปัญญาของท่านทั้งหลายดังต่อไปนี้.

พระพุทธคุณ

“อิติปิโส ภะกะวา” แม่เพราะอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า, “อะระหัง” เป็นพระอรหันต์. “สัมมาสัมพุทธ” ผู้ตรัสรู้ชอบเอง, “วิชชาจรณะสัมปັນโน” ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ, “สุคะโต” ผู้เสด็จไปได้แล้ว, “โลกะวิทู” ผู้แจ้งโลก, “อนุตตะโร ปรีสะทมมะสาระถิ” เป็นสารถิแห่งบุรุษ พึงสักได้ไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า, “สัตตา เทวะมนุสสานัง” เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย, “พุทธ” เป็นผู้ตนแล้วเป็นผู้เบิกบานแล้ว, “ภะกะวา” เป็นผู้มีโชค.

สมเด็จพระมหาสมณะได้ทรงอธิบายไว้ ดังต่อไปนี้.

“พระคุณ ๘ บทนี้ ดูเหมือนท่านเลือกตั้งไว้ เพื่อตรัสรองหาความเข้าใจเอาเอง, เป็นพหุธานุสสติ, จักแสดงพอเป็นตัวอย่าง.”

ต่อไปนี้จึงทรงอธิบายรายบทเป็นลำดับทั้ง ๘ บท.

๑. “อะระหัง” ท่านพิจารณาตามพยัญชนะแก้ไข้ต่าง ๆ, อย่าง ๑ แปลว่า ผู้เว้นไกล, เป็นผู้หักกัจจกร์, อีกอย่าง ๑ แปลว่า เป็นผู้ควร, อีกอย่าง ๑ แปลว่า เป็นผู้ไม่มีข้อด้อย. ข้อย่าเป็นผู้เว้นไกลนั้น อธิบายว่าเป็นผู้เว้นไกลจากกิเลสและบาปธรรม, กล่าวคือเป็นผู้บริสุทธิ์. ข้อย่าเป็นผู้หักกัจจกร์นั้น อธิบายว่าเป็นผู้หักก้างสังสารจักร์ได้แก่อวิชา, ตัณหา, อุปาทาน, กรรม. ข้อย่าเป็นผู้ควรนั้น

อธิบายว่า เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนเขา, เป็นผู้ควรรับความเคารพนับถือของเขาเป็นอาทิ. ขื่อว่าเป็นผู้ไม่ขอลับนั้น อธิบายว่า ไม่ได้ทำความเสียหายอันจะพึงสอนเพื่อมิให้ผู้นับ. อนึ่งบทนี้ไขเป็นคุณของพระสาวกด้วย, แต่มิบทอนเข้าประกอบหมาย ความต่าง, สำหรับพระศาสดา ไขว่า “อะระหัง” สัมมาสัมพุทโธ” พระอรหันต์ผู้ตรัสรู้ชอบเอง, สำหรับพระสาวกไขว่า “อะระหัง จัณสาสะโว” พระอรหันต์ผู้มอสาสะสนแล้ว.

๒. “สัมมาสัมพุทโธ” หมายความว่า เป็นต้นเดิมแห่งพระพุทธศาสนา.

๓. “วิชาจาระณะสัมบันโน” หมายความว่า เป็นผู้ได้บรรลุวิชาด้วย, เป็นผู้แรกรู้จากทางบัลลิวาณด้วย โดยใจความก็เหมือนบทว่า “สัมมาสัมพุทโธ.” ฝ่ายพระสาวกเป็นแต่ผู้ได้บัลลิวา, แต่มิใช่ผู้แรกรู้จากทางเครื่องบัลลิวาณนี้, เป็นแต่ได้รู้จากพระศาสดาอีกต่อ ๑.

ในที่นี้ขอแทรกคำอธิบายเพื่อทำให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งขึ้น โดยเปรียบเทียบ กับทางโลกบ้าง. พวกผู้เป็นอาจารย์ในทางวิทยาศาสตร์ บางคนก็ได้รับความนับถือสูง, บางคนก็ได้รับความนับถอมแต่พอ ๆ. ผู้ที่ได้รับความนับถือสูงคือเป็นผู้ที่ใครเริ่ม (อินเวนต์) สิ่งใดสิ่ง ๑ ขึ้น, หรือเป็นผู้แรกค้นพบสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งยังมิได้มีผู้ค้นพบ (ดิสคัเวอร์) ส่วนผู้ที่ได้รับความรู้จากผู้อื่นหรือแรกพบนับว่าไม่ประเสริฐเท่าผู้ที่ เป็นผู้เริ่มมันนอยู่เอง. ดังนั้น พระพุทธเจ้าของเราได้ทรงเป็นผู้พบสิ่งสำคัญอย่าง ที่สุดในโลก, คือความจริง อันช่วยมนุษย์ให้รอดจากสังสารทุกข์ได้, และความจริง อันนั้นยังไม่เคยมีผู้ใดพบก่อนพระองค์เลย, เราจึงสรรเสริญพระองค์ด้วยคำว่า “สัมมา สัมพุทโธ วิชาจาระณะสัมบันโน” ดังนี้.

๔. “สุคะโต” มีอธิบายว่า ประพฤติพระองค์รอดไปได้ไม่ต้องถอยหลัง. เสด็จไปในที่ใดยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่มหาชนในที่นั้น. เสด็จมายังโลกนี้, ประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน, แล้วจึงเข้าปรีณิพพาน.

๕. “โลกะวิทู” พรรณนาให้เข้ากับโลกสามว่า ทรงรู้จักถิ่นฐานบ้านเมือง
 ปรุโปร่ง, ทรงรู้จักอัธยาศัยของคนต่างถิ่นต่างชน, ทรงรู้จักเห็นเหตุอันปรุงแต่ง
 คนเหล่านั้น พร้อมทั้งถิ่นฐานให้ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร. อธิบายอีกอย่าง ๑ ว่า ทรง
 หยั่งรู้ความเป็นไปของคนทุกชนว่าเป็นอย่างไร, เนื่องด้วยสุกต, ด้วยความเจริญหรือ
 ความเสื่อมกต, ตกอยู่ในคติความเปลี่ยนแปลงอย่างไร, และหายตกใจกลัวต่ออนิรา
 รมณ, คือความไม่พึงใจ, เป็นทางนำพระองค์ให้เสด็จไปได้.

๖. “ปริสตะมมะสารถิ” อธิบายว่า ครั้งโบราณพวกกษัตริย์ชอบเล่นม้า,
 เพราะม้าเป็นพาหนะที่ใช้ในสงครามถึงสองหมวดแห่งกองทัพ, คือใช้ให้ทหารขี่ จัด
 เป็นอัสตานิก, หมวดม้า, ใช้เทียมรถจัดเป็นรถานิก, หมวดรถ. ความเป็นสารถิฝึก
 ม้าขับรถ ย่อมนิยมกันว่าดี, ในการขึ้นรถรบกัน การชำนะหรือแพ, นอกจากตัวผู้รบ,
 เนื่องด้วยสารถิ, จึงต้องใช้คนสำคัญ ดังจะเห็นได้ในเรื่องต่าง ๆ, เช่นพระมาตลีเป็น
 สารถิของพระอินทร์, และท้าวกุมารตัวโปรดเป็นสารถิของพระเจ้าพรหมทัตเป็นต้น.
 ด้วยเหตุนี้แสดงให้ศัพทวาทสารถิในบทนี้ เพื่อแสดงความเป็นผู้ฝึกคน, เป็นคู่กับผู้
 ฝึกม้าขับรถ. ศัพท์ว่า “ปริสตะมโม” บุรุษพึงฝึกได้นั้น, หมายเอาคนมีนิสัยที่
 อาจฝึกให้ได้ดี, และตั้งใจจะเข้าใจพระธรรมเทศนา, แม้ฟังด้วยตั้งใจจะจับเอาข้อบก
 พร่องชนกโทษเช่นเคยรถยกตามท. ฝ่ายคนโง่ทึบเขยด้วยคนป่าดอย ไม่สามารถ
 จะฝึกได้ และคนผู้ไม่ตั้งใจฟังพระธรรมเทศนาเพื่อหาความเข้าใจ, ชื่อว่า “ปริสา
 ทัมโม,” บุรุษที่ฝึกไม่ได้, แม้พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอาจฝึก. ส่วนคุณศัพท์ “อะ
 นุตตะโร” แปลดีดความว่าเป็นเยี่ยม, หมายความว่า ทรงฝึกดีกว่าสารถิฝึกม้า, ด้วย
 ไม่ได้ใช้อำนาจหักห้าม และรู้จักใช้อุบายให้เหมาะแก่บุคคล, และคนที่ทรงฝึกแล้ว
 อดยิ่งกว่ามาที่ฝึกได้แล้ว.

๗. “สัตถา เทวะมนุสสานิ” ตามพยัญชนะนี้จะเชิดชูว่าเป็นครูของบุคคล

ทั้งชนสูงชนต่ำ, ตามอรรถนํ้าจะพรรณนาถึงคุณสมบัติที่สมควรเป็นครู และได้ทรงทำ
กรณียะของครู จึงได้ผลอย่างนั้น.

๔. “พุทโธ” ที่ว่าเป็นผู้ตน, มอริบายว่า เป็นผู้ที่ไม่หลงมกมายที่เปรียบ
ด้วยนอนหลับ, เป็นกาสัตถุญ, รู้จักกาละสมัย, รู้จักฐานะแสดงฐานะ. ที่ว่าเป็นผู้
เบิกบานแล้ว มอริบายว่า เป็นผู้ทรงพระคุณเต็มที และได้ทรงทำพุทธรกิจสำเร็จแล้ว.

๕. “กะคะวา” มักจะเปลี่ยนเป็นอย่างทับศัพท์ว่า “พระผู้มพระภาค,”
ซึ่งอันที่จริงยังไม่ทำให้กระจ่างขึ้นเลย. ที่แปลทับศัพท์ไว้เช่นนั้นก็เพราะว่าเป็นศัพท์
ที่แปลกยาก ในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณะได้ทรงไว้ว่า “ดูเหมือนพระ
คันถรจนจารย์ ไม่แน่ใจว่าออกจากศัพท์อะไร, ท่านพิจารณาแก้ไขต่าง ๆ” ต่อ
นั้นจึงทรงอธิบายถึงเรื่องธาตุ (ที่มา) แห่งศัพท์ ซึ่งทำให้เกิดมีคำแปลต่าง ๆ
อย่าง ๑ ท่านอธิบายว่า มีส่วนแห่งธรรม, มีคุณสมบัติอีกอย่าง ๑ แปลว่า มีอาการ
น่าคบ, อธิบายว่าทรงนำผู้เข้าไปคบให้ได้ประโยชน์ตามสมควร. อีกอย่าง ๑ แปลว่า
เป็นผู้หักคอกำจัดกิเลสและบาปกรรมทั้งปวง นึกเอาแต่โดยย่อเท่านั้น.

สมเด็จพระมหาสมณะทรงชี้แจงไว้ว่า ได้ทรงค้นหาความเข้บทนมานาน
แล้ว, ได้ทรงพบในพราหมณะสมัยเป็นคำเรียกฤษทวไปก็ได้, เรียกเทวดาบ้างได้
เนื่องในখনขอขมาเพิ่มเติมว่า ในหนังสือเนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์, เขาใช้ศัพท์
“กะคะวัต” หรือ “กะคะวา” สำหรับเรียกพระเป็นเจ้าของเขา, มีพระอิศวร และ
พระนารายณ์เป็นต้น, เช่นหนังสือชื่อ “กะคะวัตปุราณะ” เป็นหนังสือแสดงเรื่อง
พระกฤษณะและหนังสือ “กะคะวัตกิดา” เป็นหนังสือรวมบทสรรเสริญ พระนารายณ์,
ส่วนศัพท์ “กะคะวะดี” เป็นศัพท์เรียกพระมหีของพระนารายณ์, ซึ่งมาจากธาตุ
เดียวกับ “ภควัต” หรือ “ภควา” นั้นเอง.

ส่วนในพระพุทธศาสนา คำว่า “กะคะวา” ใช้เป็นบทเรียกพระศาสดาและ
พระพุทธเจ้าทั้งหลายอนเท่านั้น, ไม่ใช่เรียกพระสาวก.

สมเด็จพระมหาสมณะทรงลงพระมติไว้ว่า “กะกะวา” ออกจากศัพท์ “กะกะ” อันสำเร็จมาจากธาตุ “กั” ที่แปลว่าแจกแจง, มักเทียบว่า “โสภณ” (เคราะห์) กับ “โทกั” (เคราะห์ร้าย) ใช้ตามคำพังศัฟท์เป็นข้างดี, แปลว่ามีโชค โดยนัยนี้แปลว่าผู้โชคดี, ว่าผู้เคราะห์ดี, อธิบายว่า ครั้นยังไม่ได้ออกทรงผนวช ก็ได้รับทุนบำรุงมาเป็นอย่างดี, ตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนทรงพระเจริญ, ออกทรงผนวช แล้วทรงแสวงหาทางตรัสรู้ได้ถึง ๖ ปี, นาคแล้วไม่สำเร็จก็มาสำเร็จเข้าได้, แต่นั้นมาทรงประกาศพระศาสนา, สามารถยังผู้นับถือลัทธิธรรมพิเศษเป็นพระสงฆ์ขึ้นได้, และอาจยังเวไนย (คือผู้ที่ติดตาม) นอกจากนั้นให้ใคร่ครวญเลือกไสยมนต์บถ, ประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนาขึ้นไว้, จัดว่าเป็นผู้โชคมีเคราะห์ดีทุกคราวมา. ในเวลาสอนพระศาสนาปรากฏว่าพวกเดียรถีย์ (คนต่างศาสนา) กิดร้ายแต่ก็ไม่อาจทำ, สอนโจรและยักษ์ (คนป่า) ผู้ร้ายจากที่ไม่ถูกทำร้าย, และไม่ถูกผู้ครองนครที่เสด็จไปสอนศาสนาจะแวงว่าเป็นผู้บุญ และกำจัดเสีย, จัดว่าเป็นผู้โชคมีเคราะห์ดีเหมือนกัน.

อนึ่งสมเด็จพระมหาสมณะทรงไว้ว่า พระพุทธเจ้าของเรา “ควรจะเรียกว่า พระผู้มีพระภาค, แต่เรียกว่าพระผู้มีพระภาค, ขรอยจะเห็นใกล้ต่อเสียงว่าพระพักตร์ ซึ่งแปลว่าหน้า, เกรงจะนำความเข้าใจผิดไปกระมัง, จึงเรียกตามทथานันนัยฐานไว้โดยประการหนึ่ง.” ดังนี้.

เมื่อได้อธิบายบทสรรเสริญพระพุทธเจ้า, หรือที่เรียกว่า รัตนชาติ ๑ ของเราแล้วณนี้, ก็จะได้อธิบายคุณแห่งพระธรรม อันนับว่าเป็นรัตนชาติ ๒ ของเราต่อไป.

พระธรรมะคุณ

“สัวกขาโต กะกะวะตา ธัมโม” พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว “สันทิฏฐิโก” อันผู้ใดบัญญัติจะพึงเห็นเอง, “อะกาลิโก” ไม่ประกอบด้วยกาล, “เอหิภัสสิโก” ควรเรียกให้มาดู “โอปะนะยิโก” ควรน้อมเข้ามา “ปัจจุตัตต เวทิตัพโพ วิญญูหิ” อันวิญญูพึงรู้จำเกาะตน.

สมเด็จพระมหาสมณะ ได้ ทรงอธิบาย ราชบทไว้ดังต่อไปนี้.

๑. “สวากขาโต” หมายความว่า ท่านพรรณนาว่า, ได้ในสองสัทธรรม คือ ปรีชาและปฏิเวธ. ปรีชา (ธรรมอันจะพึงเรียนรู้) ได้ชื่ออย่างนั้น เพราะเป็นคำที่ตรัสไม่วิปริต, ถอดรสรัดจริง, เพราะแสดงข้อปฏิบัติโดยลำดับกัน ที่ท่านเรียกว่าโพธิญาณในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด, และเพราะประกาศพระบรมมรรค มีทั้งอรรถกถาพิณยานะบริสุทธ บริบูรณ์สิ้นเชิง. ปฏิเวธ (ความเข้าใจแจ่มแจ้ง) ได้ชื่ออย่างนั้น “เพราะปฏิบัติ (ความประพฤติ) กับพระนิพพานย่อมสมควรแก่กันและกัน.”

ตั้งแต่บทว่า “สันทิฏฐิโก” เป็นต้นไป จำแสดงคุณได้ในปฏิเวธอย่างเดียว.

๒. “สันทิฏฐิโก” หมายความว่า ผู้ใดได้บรรลุ ผู้นั้นย่อมเล็งเห็นเอง รู้เอง, ไม่ต้องเชื่อคำผู้อื่น.

๓. “อะกาลิโก” หมายความว่า ให้ผลในลำดับแห่งกาลมัลลุนั้นเอง, ไม่เหมือนผลไม้อื่นให้ผลแต่จำเพาะตามฤดูเท่านั้น.

๔. “เอหิภัสสิโก” หมายความว่า เป็นคุณอัสสารย คุณของประหลาด ที่ควรป่าวร้องกันมาดุษณ.

๕. “โอปนะยิโก” หมายความว่า การน้อมเข้ามาไว้ในใจของตน, หรือการน้อมใจเข้าไปหา.

๖. “ปัจจุตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ” หมายความว่า ผู้ใดได้บรรลุ ผู้นั้นพึงรู้แจ้งจำเพาะตน, อันผู้อื่นไม่พลอยมาตามรู้ตามเห็นด้วยได้.

พระมเหสีของสมเด็จพระมหาสมณะว่า พระธรรมในทนต์เหมือนท่านผู้แสดง ไม่ได้หมายความว่าแยกโดยวิภาค, กล่าวรวมปนกันไป; แต่เมื่อจะกล่าวแยก บทว่า “สวากขาโต” น่าจะได้ในปรีชาอย่างเดียว, และได้ชื่ออย่างนั้น เพราะตรัสถึงเหตุ,

และเพราะตรัสแต่พอดีเป็นกลาง ๆ ไม่หย่อนไม่ตึงด้วยก็ได้. ข้อว่าได้ในปฏิเวธนั้น ความอธิบายอยู่ข้างมัว, แม้พรรณนามากไปอย่างไร ก็ไม่พັນมัว; และคำแปลว่า “ปฏิบัติกับพระนิพพานสมควรแก่กันและกัน” นั้น, ปฏิบัติก็ได้แก่ปฏิบัติตนเอง; แก้ไปทางปฏิบัติก่อนนั้นและจึงจะกระจ่าง, เพราะปฏิบัตินับเข้าในบทนี้ได้, เพราะเป็นมัชฌิมาปฏิปทา (ปฏิบัติเป็นกลาง) และอนุบุพพะปฏิปทา (ปฏิบัติเป็นลำดับ สม่่าเสมอ); เมื่อปฏิบัติดีแล้ว ผลแห่งปฏิบัติจึงจักปรากฏว่าดีตามกัน.

บทว่า “สันติวิภูโก” อาจได้ในธรรมอื่นจากปฏิเวธด้วยก็ได้, เพราะปริยัติก็ต้องการความเข้าใจที่ได้แก่เห็นเอง, ปฏิบัติก็ต้องการความรู้จักทางที่ได้แก่เห็นเอง, ในลำดับนั้นปฏิเวธจึงจะเกิดที่ทำให้เจ้าตัวรู้วาทให้แจ้งแล้ว.

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง, ตามโวหารสามัญ, ธรรมะใด ๆ ที่ได้ทั้งสั่งสอนคิด, หรือทางดีที่พยายามจะปฏิบัติอยู่นั้นคิด, เจ้าตัวต้องเข้าใจแลเห็นเองว่าเป็นสิ่งดีทางดีแล้ว, จึงจะเกิดความมั่นใจว่าเช่นนั้นปฏิบัติเช่นนั้นเป็นถูกแน่แล้ว; พุดตามภาษาสามัญว่า “ถึงบางอ้อ” ฉะนั้นแล.

บทว่า “อะกาลิโก” ก็เหมือนกัน, เพราะพึงพึงปริยัติย่อมได้ประสาทะ (ความพอใจหรือจັบใจ) และศรัทธาเป็นต้นในขณะที่ฟังนั้นเองก็: ปฏิบัติย่อมเป็นที่นิยมในกาลทุกเมื่อไม่เป็นในบางคราว, และได้อันสงสแห่งความปฏิบัติในทันที.

บทว่า “เอหิภัสสโก” เปรียบด้วยการดูด้วยมังสะจักษุ (กือดวงตา), น่าจะได้ในปริยัติด้วย, เพราะปริยัติ เป็นคุณที่ควรจะชักชวนกันมาฟัง, และเพราะปฏิบัติเป็นคุณที่ควรจะชวนให้ทำตาม เพื่อจะได้ชมปฏิเวธด้วยน้ำใจ.

บทว่า “โอปะนะยิโก” น่าจะได้ในปฏิบัติด้วย, เพราะแม้ปฏิบัติก็ควรน้อมเข้ามาด้วยทำตามหรือทำให้เกิดขึ้น.

บทว่า “ปัจจุตติ เวทิตัพโพ วิญญูหิ” ก็เหมือนกัน, เพราะการปฏิบัติอันจะให้ผลดี ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักทำให้สมควรแก่ฐานะของตน.

สมเด็จพระมหาสมณะทรงสรุปรวมความว่า เพราะอย่างนี้จึงทรงพระดำริห์ว่าพระธรรมในที่นี้ ท่านผู้กล่าวไม่ได้หมายความว่าแยกโดยวิภาค, กล่าวรวมกันไป. ไม่กล่าวถึงปฏิบัติธรรมบ้างเลย ไม่เป็นอุบายให้เกิดอุตสาหะ; เมื่อไม่ปฏิบัติปฏิเวธจักเกิดขึ้นไฉน? ปริยัติอันแสดงเพื่อชักนำไปปฏิบัติก็หาประโยชน์มิได้.

พระธรรมนี้และเป็นเรื่องซึ่งกล่าวตามโวหาร สมัยใหม่น่าจะเป็นเรื่องซึ่งพระพุทธเจ้าของเราได้ทรงเริ่มประดิษฐ์ (อินเวนต์) ขึ้น, หรือได้ทรงค้นพบ (ดิสคัฟเวอรี่), นับว่าเป็นของประเสริฐยิ่ง, จึงได้ชื่อว่าปณัตตะที่ ๒ ของเราทั้งหลาย.

แต่ของที่ได้อัจฉริยะบุคคลประดิษฐ์ขึ้นไว้แล้ว ถ้าหากว่ามิได้มีผู้นับบำรุงต่อมาก็จะเป็นอันต้องสูญเสื่อมไปในชีวิตของผู้เริ่มประดิษฐ์นั่นเอง ดังนั้นใด, พระธรรมของพระศาสดาของเราถ้ามิได้มีพระสงฆ์ทรงจำสืบทอดมาอีกแล้ว ก็จะไม่ได้ตกลงมาเป็นมรดกจนถึงชาวเราทั้งหลายจนนี้. พระสงฆ์จึงมีคุณควรสรรเสริญเป็นรัตนะที่ ๓, และเราทั้งหลายจึงมาสวดสรรเสริญพระสังฆะคุณด้วยถ้อยคำดังจะได้อธิบายต่อไป.

พระสงฆะคุณ

“กะกะวะโต สภาวะกะสัโม” พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า, “สุปะฏิบันโน” เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว, “อุชุปะฏิบันโน” เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว, “ญายะปะฏิบันโน” เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม, “สามัจิปะฏิบันโน” เป็นผู้ปฏิบัติสมควร; “ยะทิท” นกอะไร? “จัตตาริ ปุริสะยุคานิ” คู่แห่งบุรุษสี่, “อัญฐะปุริสะปุคคะลา” บุรุษบุคคลแปด, “เอสะกะกะวะโตสภาวะกะสัโม” นี้พระสงฆ์สาวกของพระ

ผู้พระภาคเจ้า; “อาหุเนยโย” เป็นผู้ควรรับของกำนับ, “ปาหุเนยโย” เป็นผู้ควรรับของต้อนรับ, “ทักขิณเนยโย” เป็นผู้ควรรับของทำบุญ “อัญชลิกรณียโย” เป็นผู้ควรทำอัญชลี (ประนมมือไหว้), “อะนุตตะริ ปุญญักเขตติ โลกัสสะ” เป็นนาบุญของโลก ไม่นานาบุญยิ่งกว่า.

สมเด็จพระมหาสมณะทรงอธิบายว่า พระสงฆ์หมายเอาจำพวกพระสาวกผู้ได้บัตถุธรรมวิเศษ. แล้วจึงทรงอธิบายรายบทต่อไปดังนี้.

๑. “สุปะฏิบันโน” หมายความว่า นอกจากที่ระบุไว้ใน ๓ บทเป็นลำดับต่อไป, ยังมีอีก เช่นปฏิบัติไปตามมัชฌิมาปฏิปทา ไม่หย่อนนักไม่ตั้งเครียดนัก, ปฏิบัติไม่ถอยหลัง, ปฏิบัติกลมเกลียวกับพระศาสนา ไม่ปฏิบัติเป็นปฏิบัติกัน.

๒. “อุหุปะฏิบันโน” หมายความว่า ไม่ปฏิบัติล่วงโลก, ไม่มีมาหาสาธุชน, ประพฤติตรง ๆ ต่อพระศาสนาและเพื่อนสาวกด้วยกัน, ไม่อำพรางใจไม่เมิ่นแง่อน.

๓. “ญายะปะฏิบันโน” ท่านสันนิษฐานว่า อย่างหนึ่งออกจากธาตุ “ญา” ที่แปลว่ารู้, จึงอธิบายว่าเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติทางเครื่องรู้, คือปฏิบัติในทางอันจะให้เกิดความรู้; เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อธรรมทกควรรู้, คือปฏิบัติเพื่อได้ความรู้ธรรม. อีกอย่างหนึ่งท่านแปลว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อออกไป, ทอธิบายว่าเพื่อออกไปจากทุกข์, เพื่อออกไปจากภพ; แต่สันนิษฐานว่าออกจากธาตุอะไร (คือศัพท์นั้นมาจากอะไร) หาทราบไม่. โดยมากศัพท์ “ญายะ” ได้มีแปลกันว่า “เป็นธรรม,” “ถูกต้อง” “สมควร.” ศัพท์สันสกฤต “นียายะ” มีแปลไว้หลายนัย; อย่างหนึ่งว่า “แบบแผน” หรือ “หลัก,” “วิธีดำเนินการให้ถูกต้องและสมควร,” ซึ่งสรุปรวมก็เป็นอันแปลได้ว่า “เป็นธรรม,” เพราะผู้ที่ประพฤติกุศลถูกต้องและสมควรแล้ว ก็ได้ชื่อว่าประพฤติเป็นธรรม. โดยนัยนี้ “ญายะปะฏิบันโน” จึงแปลว่า “เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม,” อธิบายว่า ปฏิบัติตั้งมั่นธรรมเป็นใหญ่, ถือความถูกต้องเป็นประมาณ.

๕. “สามจีปัญโน” หมายความว่า ปฏิบัตินันทิ์, สมควรได้
สามจิกรรม (ความเคารพอันควร).

“จัตตาริปุริสะยูกานี” กับ “อัญฐะ ปุริสะปุกะลา” เป็นบุคคลจำพวก
เดียวกันนั่นเอง, กล่าวคือ :-

กฐ ๑ { พระผตงอยู่ในโสดาปัตติมรรค
พระผตงอยู่ในโสดาปัตติผล

กฐ ๒ { พระผตงอยู่ในสะกะทากามิรรค
พระผตงอยู่ในสะกะทากามิผล

กฐ ๓ { พระผตงอยู่ในอนากามิรรค
พระผตงอยู่ในอนากามิผล

กฐ ๔ { พระผตงอยู่ในอรหัตตะมรรค
พระผตงอยู่ในอรหัตตะผล

เมื่อนับเป็นคู่ ๆ ก็เป็น “จัตตาริปุริสะยูกานี” ซึ่งแปลว่า “คู่แห่งบุรุษ
สี่.” ถ้านับเรียงองค์เป็น “อัญฐะ ปุริสะปุกะลา” ซึ่งแปลว่า “บุรุษบุคคล
แปด.”

พระผตงอยู่ในมรรคนั้น ท่านอธิบายว่าเป็นช่วงขณะมักะจิตต์ (คือช่วงขณะ
เมื่อนำเพียรที่จะให้สำเร็จผล) เท่านั้น; พ้นจากขณะนั้นแล้วเป็นพระผตงอยู่ใน
ผล, มีชื่อเรียกตามลำดับว่า “พระโสดาบัน,” “พระสะกะทากามิ,” “พระอนา
กามิ,” และ “พระอรหัตต์.”

การที่จะอธิบายต่อไปถึงพระอริยบุคคล หรือมรรค ผล ทั้ง ๔ แม้แต่โดย
ย่อ ๆ ก็จะเป็นการพื้นเฟ้อมากในทันที, จึงขอระงับไว้และแสดงถึงสังฆะคุณต่อไป.

๕. “อาหุเนยโย” แปลว่า เป็นผู้ควรรับของคำนับ, ของคำนับที่เรียกว่า “อาหุเน” นั้น ได้แก่เครื่องสักการะอันจะพื้งนำมาให้ถึงสำนัก, เช่นเครื่องสักการะถวายบูชาอาจารย์ในคราวเข้าพรรษา, และผำรดน้ำให้ท่านผู้สูงอายุในคราวสงกรานต์ เป็นต้นอย่าง.

๖. “ปาหุเนยโย” แปลว่า เป็นผู้ควรรับของต้อนรับ. ของต้อนรับที่เรียกว่า “ปาหุเน” นั้น ได้แก่ของสำหรับรับแขกอันจะพื้งให้ต่อเมื่อมาถึงถิ่น, เช่น นานา หรือเมื้ออาหารด้วยเป็นตัวอย่าง.

๗. “ทักขิณียโย” แปลว่า เป็นผู้ควรรับของทำบุญ, ของทำบุญที่เรียกว่า “ทักขิณา” นั้น ได้แก่ไทยธรรม วัตถุ, มีอาหารและผ้า เป็นต้น, อันจะพื้งบริจาคนในพระศาสนาโดยฐานเป็นการทำบุญ.

๘. “อัญชลี กรณียโย” แปลว่า เป็นผู้ควรทำอัญชลี, อธิบายว่าผู้ใดคนหนึ่งจะนำเครื่องสักการะไปถวายท่านถึงสำนักของท่าน ท่านย่อมอาจยังความเลื่อมใสให้ เกิด, ไม่ต้องเสียใจภายหลังว่า ไม่พ้อที่จะไปคำนับผู้ไม่สมควร; ท่านมาถึงถิ่นย่อมเป็นแขกที่ต้อนรับด้วยความยินดี, เพราะเป็นผู้มาดี ไม่ใช่ผู้มาร้าย; และผู้บริจาค ทักขิณาเป็นการบุญ จะถวายแก่ท่าน ๆ ก็เป็นผู้ทำให้สมควรให้จริง ๆ; ผู้ใดคนหนึ่งจะยกมือไหว้ท่าน ท่านก็มีความดีพ้อจะไหว้ได้; ผู้ไหว้ไม่ต้องกระดาก.

๙. “อะนุตตะริ ปุญญักเขตติ โลกัสสะ” มีอธิบายว่าพระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์, ทักขิณาที่บริจาคแก่ท่านย่อมมีผลานิสงส์, ดุจนามันดีและไถ่แล้ว, พืชที่หว่านที่ปลูกลงไปย่อมมีผลดีผลไพบูลย์, จึงเป็นที่บำเพ็ญบุญอย่างดี.

พระพุทธะคุณ, พระธรรมะคุณ, พระสังฆะคุณ ได้อธิบายมาแล้วโดยชัด ขวักเพราะเห็นว่าที่จริงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเราทั้งหลายผู้นับถือพระพุทธศาสนา. ผู้ใดที่นับตนว่าเป็นพุทธศาสนิกก็ควรจะต้งถึงพระไตรสรณาคม, ต้องรู้จักว่าอะไรเป็น

รัตนะทั้งสามที่ตนนับถือ, และรัตนะทั้งสามนั้นมีคุณอย่างไรบ้าง. แต่ผู้สวดสรรเสริญ พระพุทธรูป, ธรรมะคุณ, สังฆะคุณ อยู่โดยมาก ไม่สู้จะมีผู้อธิบายดีกว่าหมายความว่าอะไร, จึงสมควรจะมีคำอธิบายไว้บ้าง พอเป็นข้อบำรุงปัญญา และเฉลิม ศรัทธาของผู้ตั้งใจเคารพนับถือพระรัตนไตรด้วยน้ำใสใจจริง.

อนึ่งคำอธิบายพระพุทธรูปตามที่ได้อ่านมาแล้วข้างต้น เป็นข้อความอัน อธิบายจำเพาะบทสรรเสริญ ที่เริ่มด้วยคำว่า “อิติ ปิ โส ภะกะวา” นั้นเท่านั้น, แท้จริงพระพุทธรูปยังมีอีกเป็นอนุประการสุดท้ายที่บรรยาย, พระองค์ทรงเป็นบรม บรมพระการี คือผู้ทำคุณประโยชน์แก่เราทั้งหลายยิ่งกว่าผู้ใด ๆ จะกระทำได้. เหตุฉนั้น ผู้ใดไม่รำลึกถึงพระคุณของ พระพุทธเจ้า และไม่กระทำสักการะบูชาเพื่อเป็นการทด แทนพระคุณเท่าที่เรากำลังทำได้แล้ว, ก็จะต้องนับว่าเป็นผู้อกตัญญูลบหลู่คุณบรม การอันประเสริฐ, หรือมีฉันทะเป็นกมลจิตใจเลวเลวเกินจนไม่สามารถจะเล็ง เห็นว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงทำประโยชน์ให้ไม่จำเพาะแก่บุคคลบางคน. ทรงทำ ประโยชน์ใหญ่ยิ่งแก่โลกโดยทั่วไป, จึงได้พระนามว่า “พระโลกะนารถ” แปล ว่า “ผู้เป็นเทพแห่งโลก”

บัดนี้จักกล่าวข้อความตามไวยากรณ์ใหม่ เพื่อชักชวนให้ท่านทั้งหลายรำพึง ถึงคุณพระคุณ, ซึ่งเรียกว่าบรมพระการีต่อไป.

คุณของบรมพระการี

บรมพระการีอันประเสริฐยิ่งกว่าบรมพระการีอื่น ๆ ของเรา คือ สมเด็จพระ โลกนารถศาสดาของเราแล้ว, แต่คนเราโดยมากมาใคร่จะได้ใกล้ถึงพระพุทธเจ้าใน ฐานะเช่นนั้นไม่. โดยมากมักนึกเสียว่าพระพุทธเจ้าคือพระพุทธรูปที่ตั้งไว้ในอุโบสถ และสถานต่าง ๆ, หรือบนที่บูชาในเรือนของตนนั่นเอง. ที่จริงก็เช่นนั้น ไม่ถูกเลย

เพราะถ้าพระพุทธเจ้าเป็นแต่เพียงรูปที่ทำด้วยโลหะหรือศิลาหรืออิฐปูนหรือไม้อื่น
แล้ว, จะเป็นของน่ากราบไหว้อย่างไร? วัตถุอย่างใดเล่าจะประเสริฐยิ่งไปกว่าตัว
เราเองผู้เป็นมนุษย์, ก็เมื่อเราประเสริฐกว่าวัตถุทั้งปวงแล้ว เหตุใดเราจึงจะไป
เคารพนับไหว้สิ่งซึ่งเลวกว่าตัวเราเอง? แท้จริงเราไหว้พระพุทธรูปก็เพราะเป็นเครื่อง
นำใจให้รำลึกถึงองค์พระพุทธเจ้าต่างหาก. ถ้าเราไหว้พระพุทธรูปด้วยความมุ่งใจเช่น
นี้แล้วจึงจะนับว่าเป็นการสมควร, เพราะเมื่อเราไหว้ใจเราก็นำมารำลึกถึงพระองค์ผู้ทรง
เป็นบรมบูรพการีของเรา.

ก็พระพุทธเจ้าก็ได้เสด็จสู่ปรินิพพานหลายพันปีมาแล้ว จะว่าท่านมีบุญคุณ
แก่เราโดยตรงได้อย่างไร? ก็ขอลองขงเงงในข้อนี้.

ความบกพร่องของคนเราโดยมากก็อยู่ที่ตรงคิดถึงตัวเองมากเกินไป ดังนั้นถ้า
ไม่มีความศานอยู่แล้ว, คนเราก็จะนึกคิดถึงตัวมากจนทุกที, มุ่งหาแต่ประโยชน์และความ
สุขส่วนตัวเป็นต้น, ไม่ยับยั้งใครตรงผู้อื่น, และความมุ่งหาประโยชน์ส่วนตัว
นั้นเองลงท้ายก็อาจจะบันดาลให้เกิดความแค้นแค้นกัน, จนถึงดรามหาพิพาทกันไม่ผิด
อะไรกับสัตว์เดรัจฉาน. ศาสนาเป็นเครื่องเตือนสติให้เรารำลึกถึงผู้อื่นบ้างนอกจาก
ตัวเอง. ความพยายามรำลึกถึงพระพุทธะคุณจึงควรนับได้ว่าเป็นประโยชน์อย่าง ๑,
ถือเป็นการฝึกซ้อมจิต (หรือกล่าวตามภาษาสมัยใหม่ว่า “เอ็กเซอร์ไซส์สมอง”),
คล้าย ๆ การฝึกหัดคัดและโหนชิงช้า, ดึงเชือก, กระโดดและวิ่งเป็นการฝึกซ้อม
กล้ามเนื้อให้แข็งแรงฉนั้น การรำลึกถึงพระพุทธะคุณ จะนึกแต่เพียงตน ๆ เช่นนึก
พอแล้ว, ก็รำพึงว่าพระพุทธเจ้าท่านก็ได้มีพระชนม์อยู่และเข้าปรินิพพานไปหลาย
พันปีแล้ว, เหตุใดเราจึงเคารพนับไหว้อยู่เล่า? เมื่อได้ไตร่ตรองดูแล้ว เราก็จะ
ตอบปัญหาของเราเองว่า เราไหว้พระพุทธเจ้าเพราะท่านได้ทำคุณแก่โลก, เราอยู่ในโลก
เราก็ต้องขอบใจท่าน. เพราะเหตุไร? เพราะพระองค์ท่านได้ประทานมฤตกสำคัญ

แก่เรา, คือพระธรรม, เราจึงได้เป็นมนุษย์ ไม่เป็นเดียรัจฉาน, หรืออย่างใดถึงแม้จะได้เป็นมนุษย์จะเป็นได้แต่เพียงคนปากคนดอยเท่านั้น. ราลึกเพียงเท่านั้นพอจะเห็นได้แล้วว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณแก่เราโดยตรง, สมควรนับถือว่าเป็นบรมบูรพาจารย์เป็นแน่แท้.

แต่ไม่ว่าพระศาสดาของเราจะนำพาไว้ เพราะเหตุนี้อย่างเดียวก็หาไม่ได้. พระพุทธเจ้าเป็นใหญ่ยิ่งแต่เป็นที่ควรเคารพนับถือยิ่งกว่าพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีอำนาจอันใหญ่หลวง, ยิ่งกว่าพระเจ้าแผ่นดินใด ๆ ที่ใดมาแล้ว, หรือจะต่อไปในภายหน้า. ผู้เป็นใหญ่อำนาจเป็นประมุขของคณะนั้นอาจจะมิได้เสมอ, มีเมื่อไร ๆ ก็ได้, ไม่อัสสรัย, แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า กรอวกพันชาติจึงจะได้เสด็จมาปรากฏขึ้นในโลกสักองค์หนึ่ง? ผู้ใดมีฝีมือพอ, หรือมีเชื้อพอ, หรือมีกำลังพล, หรือมีปัญหาที่จะลุล่วงผู้อื่นได้แล้ว ก็คงเป็นหัวโจกได้. อย่างแต่บุคคลที่มีชาติกำเนิดสูงเลย, แม้คนเลว ๆ อย่างที่เราเรียกกันว่า “อายเสือเบย,” “อายเสืออิน,” “อายเสือไทย” มันก็ยังหลอกคนที่โง่กว่ามันให้เขาเป็นพวกของมันได้. แต่ผู้ที่ใช้อำนาจกิด, ใช้การหลอกลวงกิด, หรือใช้วิชชกษวน โดยเฉพาะโลภะเจตนาทำให้คนอื่นนิยมจนนั้ไซ้, ในไม่ช้าไม่นานก็ต้องบังเกิดมรสุมตกหน้า คน ๆ นั้นจนละไว้จะทำความเดือดร้อนแก่เพื่อนบ้าน, จึงต้องช่วยกันคัดกำจัด. เหตุฉนั้นผู้เป็นโจรหรือหัวโจกใหญ่ ก็ย่อมจะมีคนเกลียดชังมาก, เพราะถ้ายิ่งแต่อำนาจมากไปเท่าใด ก็ยิ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นมากขึ้นเป็นลำดับเท่านั้น, จึงต้องยุยงไม่มีใครได้.

การที่มีคนใหญ่มาเอาอำนาจมาปราบปรามผู้อื่นย่อมจะเป็นเครื่องก่อเวรเป็นธรรมดา, เพราะผู้แพ้ย่อมจะมีความโกรธแค้นพยาบาทผู้ชนะ, ดังนั้นผู้เป็นใหญ่จึงต้องมีศัตรูกองจงผลาญอยู่เสมอ, และยิ่งอำนาจมากก็จะมีศัตรูมาก. ผู้ที่ได้ดูสาเหตุนำราบปราบปรามเพื่อนบ้านจนได้เป็นจักรพรรดิราชาธิราช จึงมักอยู่ไม่มีใครจะไต่

ขึ้นถึงสองหรือสามชั่วคน. ในชมพูทวีป (อินเดีย) ย่อมปรากฏความจริงอันชัด
เจนอยู่ในโบราณประวัติ. ในยุโรปก็เช่นเดียวกัน. อย่าต้องดูไกลเลย, เอาแต่
เพียงนะโปเลียนเป็นตัวอย่างก็พอแล้ว นะโปเลียนเป็นคนอัจฉริยหาผู้เทียมทันได้โดย
ยากในโลกนี้, และอาศัยปรีชาสามารถในทางพิชัยสงครามเกือบจะได้เป็นเจ้าโลกอยู่
แล้ว, แต่โลกก็หายอมให้เป็นไปเช่นนั้นไม่ได้, ต้องช่วยกันดึงเอาลงมา. ในที่สุด
นะโปเลียนผู้ได้อำนาจใหญ่ยิ่งกว่าพระเจ้าจักรพรรดิในโบราณสมัย ก็ต้องไปถูก
กักอยู่จนตายที่เกาะเซ็นต์เฮลนา, อันเป็นเกาะเล็กนิดเดียวจนไม่มีใครจะมีใครรู้จัก, และ
ในแผนกที่แทบจะไม่มีด้วยซ้ำ แม้ในกาลปัจจุบันเรากำลังอยู่ในงานมหาสงคราม,
เพื่อต่อสู้อะไร ? ก็ต่อสู้ความมักใหญ่ของไกเซอร์เยอรมันผู้มุ่งจะเป็นเจ้าโลก, ต่อ
สู้ความปรารถนาของเยอรมันที่จะกดขี่โลก.

เมื่อการหาอำนาจหาความเป็นใหญ่ยิ่งในโลกเป็นผลร้ายต่อผู้แสวงเช่นนั้น,
สมเด็จพระบรมศาสดาของเราจึงมีไฉตรึงย่นดัดที่จะคงอยู่ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิตามที่
ใครทำนายไว้. พระองค์สละบรรดาสมบัติและความสุขเกรงช่วยวนทั้งปวง เพื่อ
เสด็จออกแสวงหาความจริงไว้โปรดสัตว์, พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นการไกลกว่า
ใคร ๆ หมด, ทรงทราบชัดว่าบรมจักร (คือความเป็นเจ้าแผ่นดินใหญ่ยิ่ง) เป็นทุกข์
แก่ผู้ทรงอยู่เองด้วย, และไม่เป็นทางที่จะดับทุกข์ของผู้คนอื่นด้วย, สู้พุทธจักรไม่ได้
เลย, จึงได้เสด็จออกจากเวียงวัง, ทรงแสดงพระเมตตาและพระปิโยรสและสุขสมบัติ
สารพัด อันน่าฟังพระหฤทัย, เสด็จออกไปเที่ยวหาความจริง. การละทิ้งบุตรภรรยา
และนาาสมบัติเป็นของที่คนเรากระทำไม่ได้โดยยากอย่างยิ่ง, ที่พระพุทธเจ้าทรงสละ
เช่นนั้นจึงเรียกว่า “มหาพินเขกรรม” แปลว่าการสละอย่างใหญ่หลวง. พระเจ้า
แผ่นดินที่ได้มีอำนาจจนได้สมบัติบรมจักรได้เคยมีมาหลายรายแล้ว, เพราะการรวบรวม
รวมกำลังบำราบปราบปรามผู้อื่นพอที่จะทำได้โดยไม่สู้ยากนัก, แต่การยอมเสียสละสิ่ง
ที่ช่วยวนใจทุกอย่างเป็นของยาก, จึงมีพระพุทธเจ้าได้แต่พระองค์เดียว. อาณาจักร

ใหญ่ ๆ ที่มอันามากมาย ได้ลัดหย่อนศาสนาลงหรือสูญสิ้นไปแล้วก็เป็นอันมาก, แต่พุทธจักร (คือพระศาสนา) ยังคงอยู่จนกาลบัดนี้. ราชอาณาจักรใดที่จะได้ยังยืนอยู่ได้ถึงพันปีต่อจากสมัยแห่งผู้เริ่มประดิษฐานขึ้น ห้ามไม่, แต่พระพุทธเจ้าได้เสด็จสู่ปรินิพพานมาได้ ๒๔๖๑ ปีแล้ว พระศาสนายังถาวรอยู่ได้. เหตุฉะนี้จึงควรนับว่า พระพุทธเจ้าเป็นใหญ่ยิ่งกว่าจักรพรรดิราชาธิราชใด ๆ ที่ได้กำเนิดมาแล้วและที่จะมีต่อไป.

๕๕
 ทงนเพราะเหตุใดเล่า ? เพราะพุทธจักรตั้งอยู่โดยอาศัยพระธรรม อันประเสริฐของพระพุทธเจ้า, เพราะพระพุทธรศาสนาเป็นเครื่องสอนใจเราทั้งหลายให้อยู่ด้วยกันด้วยความเมตตา กรุณาแก่เพื่อนมนุษย์, สอนมิให้เบียดเบียนกันและกัน ซึ่งทำให้เกิดทุกข์และทำลายสันติภาพ, เพราะลักษณะสำคัญที่สุดของพระพุทธรศาสนา คือเมตตาการุณยภาพ อันเรียกสรุปว่า “มานุษยธรรม,” คือธรรมะที่บันดาลให้เราเป็นมนุษย์, ผิดกับสัตว์เดรัจฉานที่ไม่รู้จักธรรมะอย่างใดนอกจากการหากินและหาความสบายส่วนตัวเป็นທတံ့.

คุณสมบัติของบุรพการีส่วนตัว

ประโยชน์แห่งพระพุทธรศาสนาอยู่เป็นข้อสำคัญอย่างหนึ่ง คือ สอนให้คนเรารู้จักถึงคุณค่าของบุรพการีของตน. ธรรมดาคนเราทุกคนย่อมจะมีความต้องการมีเครื่องยึดเหนี่ยวใจเป็นที่เคารพยำเกรงสักตนว่าประสพ ความทุกข์ยาก ลำบากใจ เปรียบเหมือนเรือเมื่อแล่นไปในน้ำอันต้องการหางเสือสำหรับลือท้ายให้ลัดพ้นภัยอันตรายได้ฉะนั้น. ความปรานีอันมีอยู่เป็นกฎแห่งธรรมดาในใจมนุษย์เช่นนั้น ทำให้คนป่าคนดอยเสน่รักไหวพสางเทวะดา หรือแม่จะวิญญูณะกะวัตถุต่าง ๆ เช่น ไฟ, ภูเขา, ต้นไม้เป็นต้น. พระพุทธเจ้าทรงทราบกฎแห่งธรรมดาข้อนี้ จึงได้ทรง

สั่งสอนให้คนเรารำลึก ถึงคุณ พระรัตน ไตรย เอา เป็นที่พึ่ง ดีกว่า ผี สาง เทเวศร หรือ
อะวิญญณะกะวัฏฏะ ใดๆ ทั้งสิ้น. แต่คนเรารำความฉลาดไม่เท่ากันหมด และบาง
คนก็ยังไม่สามารถจะตรองเห็นคุณพระรัตน ไตรย โดยทันที, จึงจำเป็นต้องฝึกฝนจน
มาทีละน้อย ๑ ก่อน. วิชฌักใจให้รู้จักรำลึกถึงบุญคุณ ก็คือแนะให้เห็นบุญคุณของ
ผู้ที่ได้ทำประโยชน์ให้แก่ตนเองโดยจำเพาะนั้นแหละก่อน.

คนเรามากตั้งแต่เกิดมาก็ได้อาศัยบิดามารดาทูลถนอมมาตั้งแต่เยาว์จนเติบโต
โตเลี้ยงตนเองได้, ทั้งบิดามารดาได้สั่งสอนอบรมให้รู้จักดีชั่วเป็นปฐมะครูผู้รักใคร่
กรุณาแก่เราเป็นอันมาก, นับว่าบุญคุณสุดที่จะพรรณนา. ต่อมากับครูบาอาจารย์
ผู้สั่งสอนให้เราอบรมรู้ในศิลปวิทยาต่าง ๑ อันเป็นทางปลูกปัญญาขึ้นไว้เพื่อใช้ในทาง
ทำมาหากิน, ได้เปรียบผู้ที่ไม่ได้ศึกษาเป็นแน่แท้, จึงควรนับว่าครูบาอาจารย์เป็นผู้
บุญคุณแก่เรามากเหมือนกัน. ครั้นเมื่อเจริญวัยขึ้นพอแล้ว, แลตามโอกาสเหมาะ,
ก็ได้อุปสมบทที่อุปัชฌาย์ อาจารย์พราสอนให้รู้พระธรรมวินัยอันประเสริฐ, นับว่า
ได้รับส่วนแบ่งแห่งธรรมะสมบัติอันเลิศจากท่าน, จึงควรนับว่าท่านก็เป็นผู้บุญคุณ
แก่เราหาไม่น้อย. คนเรามาก่อนแล้วแต่เกิดมาได้, ที่เรียกว่า “วิญญูชน,”
ควรที่จะใช้ความคิดไตร่ตรองดูว่า ตัวเราเกิดมาเพราะใคร? เรามาชั่วมาแล้ว
แลครองชั่วอยู่ได้จนบัดนี้เพราะผู้ใด? ควรจะเล็งเห็นได้ว่า เพราะได้อาศัยความ
เมตตากรุณาของผู้อื่น, ที่เรียกว่า “บุรพการี,” ก็ผู้ที่ให้กำเนิดแก่เราแล้วแล
ทูลถนอมเราตลอดเวลาที่เรายังเลี้ยงตัวเองไม่ได้, อีกทั้งผู้บันดาลให้เราได้วิชาความ
รู้ใช้เลี้ยงตัวเราได้สืบมา ดังนั้นเราเป็นผู้ใดมิใช่, ควรทำให้เรารู้สึกสบายใจ,
แลในขณะที่เมื่ออะไรที่ไม่เป็นทิพวงจามากระทบเข้านิสัยข้อที่พอแล้ว, ถ้าแม่หัวรั้งถึง
ถึงโชคชะตาของเราที่ใดมาแล้วก็ออกทั้งรำลึกถึงคำสั่งสอนของบุรพการีของเรา ก็อาจทำให้
เรากลายความขบถที่กลับแกล้งใจขึ้นได้.

เมื่อฝึกฝนใจให้รู้จักรำลึกถึงคุณของบูรพการีส่วนตัวได้แล้ว ก็ย่อมจะเป็น
วิธานไปสู่ทางรู้จักเคารพนับถือพระศาสนาได้โดยจริงจิง, ตั้งใจปฏิบัติในทางที่สุจริต
ทั้ง ๓ ประการ คือ สุจริตทั้งกาย, สุจริตทั้งวาจา, สุจริตทั้งใจ, จะทำการงานใด ๆ ก็งาม,
จะพูดอะไรก็ไพเราะ, จะคิดอะไรก็ไม่เป็นไปในทางให้ร้ายต่อผู้อื่น.

คุณของผู้ปกครอง

อนึ่งผู้ปกครองของเราก็นับว่าเป็นบูรพการีของเราด้วยเหมือนกัน, เพราะ
ผู้ปกครองของเรามองคัมภีร์มหาษัตริย์ทรงเป็นประมุข บันดาลให้เราทั้งหลายได้อยู่
เย็นเป็นสุข ขอนกคดุด่ดื่น ๆ ก็พอจะเล็งเห็นได้ว่า ถ้าท่านผู้ปกครองไม่ทำการ
ตามหน้าที่ บ้านเมืองก็จะไม่ร่มเย็น, แล้วเราจะมีความสุขอย่างไรได้.

ขอแจ้งตรงเป็นข้อสำคัญ, แท้คนน้อยคนนักถึง เพราะเหตุไร ? เพราะ
เราทั้งหลายโดยมากเกิดมากเห็นบ้านเมืองมอมแม่มั่วแล้ว, การมอมแม่มั่วเลวกลาย
เป็นของธรรมดาไม่ประหลาดอะไรเสียทีเดียว. ถ้าเกิดอะไรเสียหายหรือบกพร่องลง
สักเล็กน้อยเราก็คอยแต่จะตาคูกตาขี้, ปากเราก็กินไม่อยู่สุขพูดไปเดี๋ยวไป, ตาเรา
มเราก็คอยแต่จะอ่านหนังสือพิมพ์ ค้นหาข้อและไต่สารพัดจับปาดะ.

แท้จริงถ้าเราตั้งใจที่จะจงรักภักดีจริง ๆ แล้วควรที่จะหวลรำลึกดูบ้างว่า ใน
โบราณสมัยสังนั้น ๆ มีแล้วฤ ? สิ่งนั้นมีได้เคยมีแต่ก่อน เดียวกันเดิมนั้นแล้วสัก
เท่าไร ? ไม่ต้องหาตัวอย่างอะไรอื่นให้ไกลนัก, เอาแต่เห็นแจ้ง ๆ อยู่ทุกคนก็ได้.
ประปาสำหรับจำหน่ายน้ำกินอย่างนี้ได้สร้างขึ้นด้วยทุนรอนเป็นอันมาก, เป็นเหตุที่
ตัดข้อหัวตลงไปแล้วนั้น, เหตุไรจึงไม่มีใครปรารถนาถึงบ้าง ? ในทางคมนาคม
ก็ได้สร้างรถไฟขึ้น, ทั้งถนนหนทางสำหรับสัญจรไปมาได้โดยสะดวกยิ่งกว่าแต่ก่อน
รู้จักเท่าไร. ของเหล่านี้ถ้าไม่มีคนทำจะเกิดขึ้นได้ฤ ? แลถ้าบุคคลสามัญจะทำ
ขึ้นจะเป็นผลสำเร็จได้สักเพียงไร, จะหาเงินที่ไหนมาทำ ? เมื่อกิดดูเพียงตน ๆ เท่า

๕๘
 นก็จะพอเห็นได้แล้วว่า ผู้ปกครองได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่เราปานใด, จึงสมควร
 จัดว่าเป็นบรรพการของเราเหมือนกัน.

๖๖๕
 การสภบุญคุณอยู่แล้ว ก็ควรที่จะทดแทนคุณตามที่เราจะทำได้, โดย
 ทำการตามหน้าที่ของเราให้เต็มสติกำลังและความสามารถ, คนเรามากำลังกายแลสติ
 ปัญญาไม่เสมอกัน, อีกทั้งโอกาสก็ไม่เท่ากันด้วย เพราะฉะนั้นจะกระทำกรณียะกิจ
 ให้เท่ากันทั้งนั้นไม่ได้จริงอยู่, แต่มีข้อที่อาจประพจน์ได้เท่ากันหมด คือ ตั้งใจกระทำ
 กรณียะกิจด้วยความเต็มใจแท้จริง, อย่าทำแต่ต่อหน้าผู้ใหญ่ แลพ้อผู้ใหญ่เผลออีก
 เฉย ๆ ละเลยกิจการเสีย. ข้อนเป็นข้อบกพร่องอย่างยิ่ง, แลเป็นที่น่าเสียใจที่ยังมี
 อยู่มากในหมู่ข้าราชการ, จนถึงมีคำกล่าวอยู่ว่า “ทำแต่พ้อเป็นราชการ,” คือทำงาน
 แต่พ้อกันมิให้ลูกถอดเท่านั้น, หาได้ตั้งใจที่จะทำอย่างดีที่สุดที่จะทำได้ทีเดียวไม่. ผู้
 ที่ทำงาน “แต่พ้อเป็นราชการ” เช่นนี้เรียกว่าไม่มีธรรมะกำกับใจ, ไม่นับถึงบุญคุณ
 ของเจ้านายผู้รับเลี้ยงตน. การที่ในหลวงท่านให้เงินเดือน, ให้ยศบรรดาศักดิ์, ให้
 ตราหน้าสำหรับทำไ้ ? สำหรับบำรุงน้ำใจให้ช่วยทำงานให้ดีที่สุดตนมีกำลังจะทำ
 ได้ไม่ใช่ฤ ? บางคนไม่มีความละเอียดใจโพล่ไปนึกเสียว่า “เฮ้ย ช่างเป็นไร, เรา
 จะทำก็ได้ ไม่ทำก็ได้ ถึงท่านจะลงกระป๋องก็ช่างท่านเป็นไร, เราต้องไปลงกับท่านด้วย
 เมื่อไร ? ทำงานไปตามบุญตามกรรมก็แล้วกัน, แล้วตรามันก็มาลงเขาเอง, เคย
 สัญญาบัตรก็จะมาเป็นแถวจนหมกเป็นลายไปเท่านั้น !” “ผู้ที่ทำงานแต่พ้อเป็น
 ราชการ” เช่นนี้ เมื่อไม่ได้เลื่อนยศเลื่อนตราบ้างแล้วก็จะบ่นเป็นวันไป, กอ
 ร้องแต่ว่าผุนผูนเป็นชนเดียวกับตนเขาได้เลื่อนยศเลื่อนตรา, ที่ตนมิได้เลื่อนบ้าง
 เลย, เป็นที่โทมนัส. แท้จริงควรจะหวลคำนึงดูบ้างว่า ไม่ชวนชวชาญแล้วจะได้สิ่ง
 ที่ปรารถนาอย่างไร ? แม้แต่สิ่งของที่เรานำบริโภคอยู่ทุก ๆ วัน เราก็ดึงเอาเงินไป
 ๕๙
 ชอมาไม่ใช่ฤ ? ที่ลาภยศไม่ออกกำลังทำงานแลกบ้างแล้วจะได้เลื่อนลอยมาลงเขา
 เองได้อย่างไร ?

ผู้มุ่งเอาลาภยศโดยไม่ทำงานแลกนับว่าเป็นผู้ปราศจาก หิริโอตตัมปะ หิริ
คือความละอายแก่ใจ, แลโอตตัมปะ คือความกลัวบาป ไม่กล้าทำผิด, โดยรู้สึก
ว่าถึงแม้ว่าเราจะทำบาปในลับไม่ว่าผู้ใดรู้เห็น, เราจะต้องนึกผิดตัวของเราเอง, หรือพูด
ตามภาษาโบราณว่า “ถึงคนจะไม่รู้ ผัสทางเทวะเขาก็ต้องรู้” หิริแลโอตตัมปะเป็น
เครื่องบันดาลให้คนเราต้องดำเนินอยู่ในทางที่ชอบสุจริต, จึงนับว่าเป็นของประเสริฐ
ยิ่งนัก. บรรดากำหนดกฎหมายใด ๆ ที่ผู้มีอำนาจบัญญัติขึ้น ก็สามารถบังคับ
ได้แต่ไม่ให้คนเรากระทำผิดโดยเปิดเผยเท่านั้น, ส่วนการประพฤติในลับ ไม่มีสิ่ง
ไรที่จะสามารถป้องกันห้ามปรามได้นอกจากใจของเราเอง อันกอบด้วยหิริโอตตัมปะ.
ธรรมะทั้งสองประการนี้ คนที่จะเรียกตนว่าเป็นคนดีจะต้องบำรุงให้บริบูรณ์ไว้ใน
สันดานเสมอ จึงจะนับว่าเป็นคนดีจริงสุจริตจริงได้.

ความรักชาติ

เมื่อกล่าวถึงความจงรักภักดีต่อผู้ปกครองแล้ว ก็ทำให้คนต่อไปถึงความรัก
ชาติ, จึงขอกล่าวด้วยขอนพoenสังเขป.

คำว่า “รักชาติ” มักมีคนพูดกันติดปากกันไปเสียมากโดยมิใคร่จะได้
ทวนคิดว่าแท้จริงแปลว่าอะไร. ที่จริงคำว่ารักชาติหมายความว่ารักแผ่นดินที่เป็น
ปฏิรูปประเทศอันที่อยู่สุขสำราญของคณะ, ไม่จำเพาะสำหรับตัวเราเท่านั้น, ทั้งเป็นถิ่น
ที่อยู่กันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย, และเป็นที่อยู่ต่อไปของบุตรหลานของเราด้วยนั้นอย่าง
๑, อีกอย่าง ๑ คือความรักเพื่อนร่วมชาติ, ไม่จำเพาะตัวบุคคลที่เป็นญาติมิตร, สักแต่
ว่าใครเป็นผู้ร่วมสัญชาติกันแล้วก็รักใคร่เหมือนญาติมิตร, ตั้งใจอุดหนุนซึ่งกันและกัน
การที่จะคิดว่า ตัวเราแลญาติมิตรของเราสบายอยู่แล้ว ผู้จะเป็นอะไรก็ช่างหัวมัน
เช่นนั้นนับว่าไม่รักชาติจริง.

การรักชาติเป็นพยานอัน ๑ แห่งความรุ่งเรือง. แต่ความรักนั้นต้องเป็นของจริง ซึ่งแสดงให้เห็นปรากฏชัดทุกสถาน, ไม่เพียงแต่ร้องตะโกนด้วยปากว่ารักชาติ. การรักชาติด้วยปากจะลวงผู้อื่นไปได้ก็แต่เพียงชั่วคราวเท่านั้น, ถ้าจะให้ผู้อื่นเชื่อว่ารักชาติจริงต้องแสดงให้เห็นปรากฏด้วยกิริยาแลความประพฤติต่อชาติด้วย.

วิธีที่จะแสดงความรักชาติจริงจึงมีอยู่พอสรุปเป็นหัวข้อได้โดยสังเขปดังต่อไปนี้.

๑. เอื้อเฟื้อแก่คนสัญชาติเดียวกัน, คือไม่ว่าจะอยู่แห่งหนตำบลใด. ถ้าเห็นว่าจะช่วยผู้อื่นเคราะห์ใดแล้วต้องอนุเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน, เพื่อให้พ้นจากความลำบาก, แลต้องคิดทำประโยชน์ให้แก่ชนร่วมชาติมากที่สุดที่จะทำได้. แต่การอุดหนุนเอื้อเฟื้อเช่นนั้น ไม่มุ่งหมายถึงแก่ในการทำผิดคดียุทธ์จะต้องให้ช่วยกันด้วย, เช่นการที่พวกจีนช่วยของยกการค้าเร่บจลาจลทำลายสาธารณสุขเป็นต้น จะยกเอาการรักชาติขึ้นเป็นข้อแก้หาได้ไม่.

๒. ต้องไม่ประทุษร้ายต่อกันสัญชาติเดียวกัน, ถึงแม้ว่าการที่ประทุษร้ายจะเป็นผลให้ประโยชน์แก่ตนเองก็ไม่ทำ, แลถึงแม้ว่าจะไม่เม้าพนักงานคอยตรวจตราห้ามปรามหรือจับกุม ก็ไม่ถือโอกาสอันนั้นเพื่อประทุษร้ายต่อชนร่วมชาติ.

๓. ต้องประพฤติตนเป็นพลเมืองดี, มีความเคารพต่อพระราชกำหนดกฎหมาย, ไม่ประพฤติสิ่งใดที่จะทำลายสาธารณสุขเลย. ชาติไม่ว่าใหญ่หรือเล็กจะต้องอยู่ได้ก็แต่โดยมีความสงบราบคาบแลมั่นคง. ยิ่งเป็นชาติเล็กอย่างเช่นเราด้วยแล้ว ขอนกขังสำคัญมากขน, เพราะความไม่สงบแลจลาจลย่อมจะเป็นโอกาสให้ผู้อื่นยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องในกิจการของเราโดยอ้างว่าจะเข้ามาช่วยระงับเหตุยุ่งเหยิง. เหตุการณ์ประพฤติดังกล่าวจึงจัดว่าเป็นวิธีแสดงความรักชาติอย่าง ๑ โดยแท้.

๔. ควรเต็มใจยอมเสียสละให้แก่ชาติ. สิ่งใดหรือผู้ใดที่เราเริ่มความรักจริงๆ แล้ว เราก็มองเสียสละเพื่อทูลถนอม, เช่นยอมสละทรัพย์ เพื่อรักษาสมบัติหรือบำรุงเลี้ยงครอบครัว เป็นต้น. เพราะฉะนั้นถ้าเรารักชาติจริงๆ แล้ว ก็ต้องยอมเสียสละให้แก่ชาติบ้างเหมือนกัน. การเสียสละสำหรับชาติ มุ่งความรวมทวงการเสียภาษีอากร, ทวงการออกทุนทรัพย์บำรุงสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง แลสาธารณชน, อีกทวงการยอมสละเวลาแลความสุขของตนเพื่อทำการให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองด้วย. การเสียภาษีอากรโบราณท่านเรียกว่าราชะพลี, หมายความว่า เป็นเหมือนของถวายแด่พระมหากษัตริย์เพื่อตอบแทนพระคุณของท่านที่ปกครองประชาชนให้ได้รับความร่มเย็น, แลแท้จริงเงินที่ราษฎรเสียเป็นส่วนภาษีอากรนั้น ก็มีไว้จะไปไหนเสีย, ก็เป็นเงินที่ใช้ในการปกครองทำคุณประโยชน์แก่ผู้เสียภาษีนั่นเอง. การออกทุนทรัพย์บำรุงสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองแลสาธารณชนนั้น, ก็เหมือนออกทรัพย์บำรุงบ้านแลครอบครัวของเรานั่นเอง. การสละเวลาแลความสุขของตนเพื่อทำการให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองนั้น, ถ้าตรองไปก็จะเห็นได้ว่าสำหรับประโยชน์ของเราเองโดยแท้, เพราะถ้าบ้านเมืองเรานั้น คงแลเม่งคึกความเจริญ เราก็จะได้รับผลคือความสุขแลความสบายชงชนด้วยเหมือนกัน, แลอย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็รู้จักทำการสำหรับประโยชน์ของทออาศัยแลหมู่ของมันก็การทำกล่าวนี้ เรียกรวมว่า “กรณียะ” คือกิจการที่เป็นหน้าที่ควรกระทำ, แลเป็นสมบัติอย่าง ๑ ของพลเมืองดี, แต่ได้ยกเอามากกล่าวแยกเป็นข้อ ๑ ต่างหากเพื่อให้เห็นว่า เป็นของสำคัญ.

๕. ต้องรู้จักหวงและสงวนชาติ. สิ่งไรที่รักจริงแล้วก็ต้องหวง, ถ้าไม่หวงก็แปลว่าไม่รักจริงเท่านั้น. ถ้ารักชาติก็ต้องหวงชาติ, ก็ต้องไม่ยอมให้ใครทำลาย, ไม่ยอมให้ใครแย่งถิ่นที่ตั้งของชาติ. ใครมาราณูมารุกแดนของเรา เราต้องต่อ

สู่ตานทานจนสุดกำลัง, ถึงแม้จะต้องเสียเลือดเนื้อหรือชีวิตก็ต้องยอมเสีย เพื่อสงวนชาติไว้ให้เป็นมรดกแก่บุตรหลานของเราสืบไปจึงได้.

อนึ่งเมื่อสงวนชาติแล้วก็จำเป็นต้องสงวนสิ่งซึ่งเป็นหลักแห่งชาติ, ก็พระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นประมุขนำชาติในการทั้งปวง, พระศาสนาอันเป็นบันทัดฐานที่ตั้งแห่งภูมิธรรมของชาติ, และอิสรภาพแห่งชาติ. ที่ต้องมีความจงรักภักดีแสดงใจป้องกันพระมหากษัตริย์ ก็เพราะพระองค์ทรงเป็นหัวหน้าของชาติ, เป็นผู้แทนชาตินิยัตของชนต่างภาษา, สมด้วยพุทธศาสนะภายีว่า “ราชา รัฏฐัสสะ ปัญญานิ” แปลว่า “พระราชาเป็นสง่าแห่งแว่นแคว้น,” อีกบทว่า “ราชา มุขิ มะนุสสานิ,” แปลว่า “พระราชาเป็นหน้าแห่งมนุษย์” หมายความว่า มนุษย์เหล่าใดมีพระราชาเป็นหัวหน้าย่อมจะมั่งคั่งมา. ที่ต้องตั้งใจป้องกันพระศาสนานั้น เพราะพระศาสนาเปรียบเหมือนธงของคณะ, คือเป็นเครื่องแสดงให้ปรากฏว่า เป็นคณะหรือชาติอันรุ่งเรือง, ไม่ใช่ของโจรหรือคณะคนป่าคนดง. อีกประการ ๑ ศาสนาเป็นเครื่องบำรุงขวัญดี, เป็นเครื่องเหนี่ยวนำใจให้สดงหว่านตอกยันตราย. ส่วนอิสรภาพนั้น, ต้องป้องกัน เพราะถ้าความเป็นไทยของเราถูกทำลายเสียแล้ว เราก็เท่ากับไม่มีชาติ. ถ้าสยามยังง่อยอยู่แล้ว ถึงคนเราจะตายไปสักกี่คนก็จะเป็นอะไรไป? ถ้าชาติไทยยังไม่สูญ, ขอเรายังไม่สูญ. และเพื่อนร่วมชาติของเราก็จะยังคงดำรงชาติไทยไว้ต่อไป. ถ้าชาติถูกทำลายลงเสียแล้ว, ถึงเราจะคงอยู่ก็เท่ากับตาย, ไปข้างไหนเขาก็จะพากันโห่เหมือนลูกไม่มีพ่อ, จะอยู่ไปให้อายเขาทำไม?

ข้อนี้เป็นข้อสำคัญที่สุด, จึงขอให้ผู้ที่เป็เชื้อชาติไทยกำหนดจดจำไว้ และช่วยกันนำเอาข้อความเหล่านี้ไปสั่งสอนบุตรหลานแลญาติวงศ์, อีกทั้งบริษัทบริวารของท่านต่อไปด้วย, เพื่อว่าจะเป็นคุณประโยชน์แก่ตัวท่านเองแลบุตรหลานสืบไป.

เพื่อช่วยให้รำลึกถึงข้อความเหล่านี้ ขอชักชวนให้ท่านทั้งหลายท่องหรืออ่าน

เข้าใจความในโคลง ๔ บท, ซึ่งเรียกว่า “สยามานุสสติ,” แปลว่า “ระลึกถึง
สยาม,” อันเป็นโคลงที่ทหารบกใช้เป็นบทสวดอยู่แล้ว, ดังต่อไปนี้.

สยามานุสสติ

รักษาราช	จงจิตน้อม	ภักดี	ท่านนา
รักษาดี	กอบกมลย์	แน่วไว	
รักษาสัน	กอบบุญตร	สุจริต	ถ้วนเทอญ
รักศักดิ์	จงจิตให้	โลกของ	สรรเสริญ
ยามเดิน	ข้านน้อม	กะมล	
รำลึกถึง	เทศน	อยู่ยัง	
เป็นรัฐ	ระมณฑล	ไทยอยู่	สราญหา
ควรจน	น้อมแน่นตั้ง	อยู่เพียง	อวสาน
ใครราน	ใครรุกตัว	แดนไทย	
ไทยรบ	จนสุดใจ	ขาดคน	
เสียเนื้อ	เลือดหลังไหล	ยอมสละ	สิ้นแะ
เสียชีพ	ไปเสียสัน	ชอกอง	เกียรติงาม
หากสยาม	ยังอยู่ยัง	ชนยัง	
เรากเหมือน	อยู่คง	ชีพด้วย	
หากสยาม	พินาศลง	ไทยอยู่	ได้ฤ
เรากเหมือน	มอดม้วย	หมดสิ้น	สกุลไทย ฯ

บัดนี้ ขอวิวอนท่านทั้งหลายผู้เป็นเพื่อนร่วมชาติให้หมั่นรำพึงไว้ในใจเช่น
ทุกกล่าวในโคลงนี้เสมอ. เลิกการเห็นแก่ตัวเสียเถิด. เพื่ออะไร ? เพื่อประโยชน์
ส่วนตัวนั่นเอง. สละความสุขส่วนตัวเสียบ้างในขณะเมื่อจำเป็น สำหรับทำไม ?

สำหรับหว่านพืชความสุขไว้ให้เป็นผลวนกลับมาหาตัวเองให้ยิ่งขึ้น. เสียแรงเกิดมา
ในชาติชนที่นับนามว่าไทย ถ้าไม่รักษาความเป็นไทยไว้ให้ได้แล้วชาติก็สูญ. การเสีย
อิสระภาพคือความเป็นไทย ย่อมจะเป็นเคราะห์ร้ายยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ ไม่มีภัยอันใดจะ
ใหญ่เท่า, ข้อนี้อาจจะเหมือนกันสำหรับชาติทุกชาติ. แต่สำหรับชาติเราต้องนับว่า
ร้ายยิ่งกว่าสำหรับชาติอื่น ๆ, เพราะที่เราได้ชื่อว่าไทยก็เพราะเป็นไทย, ไม่
ได้เป็นข้าชาติอื่น. เหตุนี้เราทั้งหลายผู้เป็นไทยจงตั้งใจรักษาชาติของเราไว้, โดย
อาศัยเดชคุณพระรัตนไตรยแลอำนาจความศักดิ์ของเรทั้งหลายนั้นเถิด.

อำนวยพร

ในที่สุดแห่งอนุศาสนชน ขออำนวยพร ศรีสวัสดิ์พิพัฒนะมงคลแด่ท่าน
ทั้งหลาย.

พาหุสหัสสมะกนิมิตะสาวุรันต

กัริงเมฆะลั อุตตะโฆระสะเสนะมาร

ทานาทิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท

ตันตะระสา ภาวะตุ เม ชยะสัทธิ นิจจิ

พญามารผู้รุกรามตรึงใจได้ตั้งพัน ถออาวุธครบมือ, ข้างข้างขอกรรมจะละทิ้ง

แผดเสียงโด่งดัง, ยกมาพร้อมด้วยพยุหะพลมาร, สมเด็จพระมุนิรินทร์ได้ทรงชำนาญได้

ด้วย. พระบารมี, มีทานเป็นต้น, ด้วยอำนาจสัจจะวาจาภาณิตน ขอพรทรงสื, คือ

ความมีอายุยืนยาว, ความมีผิวพรรณผุดผ่อง, ความสุขสำราญปราศจากโรคเผลความ

มีกำลังแข็งแรง จงมีแด่ท่านทั้งหลาย. ขอความมีชัยจงได้มีแต่บรรดานักรบสยามผู้

ตั้งใจทำยุทธเพื่อรักษารัชมะ สุจริตแลปราบผู้ประทุษร้ายต่อธรรมะนั้นจงทุกเมื่อ,

แลถึงแม้ว่าศัตรูจะมีกำลังเข้มแข็งแม้พญามาร ก็ขอให้ทหารไทยเอาชนะได้. เช่น

องค์สมเด็จพระมุนิรินทร์พระนเรศวร ทรงชำนาญแก่มารจนเทอญ.



พิมพ์ที่ บริษัทชุมนุมช่าง จำกัด ๒๓๑ หลังอาคาร ๑๐ ถนนราชดำเนินกลาง พระนคร
โทร. ๒๓๕๐๕ นายชม สุขปรีมัตถ์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๑๕ ก.พ. ๒๕๐๕